

Varhany litoměřické diecéze

1. **Bezno** – zvukově velmi pozoruhodné rokokové varhany jsou prací dvou varhanářů – Bedřicha Semráda ze Sedlece (1747) a Antonína Spiegela, který později k tehdy jednoduše manuálovému nástroji přistavěl pozitiv do zábradlí kůru. Tyto varhany uvedl v širší známost dr. Jiří Reinberger, který na nich v 70. letech 20. století realizoval nahrávky pro gramofonové vydavatelství Supraphon. Po vloupání do kostela je částečně znehodnocena řezbářská výzdoba skříní, nástroj je silně napaden červotočem a brzké restaurování je naléhavým požadavkem pro jeho další zachování.
2. **Řepín** – monumentální dílo významného představitele českého raně romantického varhanářství Josefa Predigera z Albrechtic patří k reprezentativním nástrojům střední velikosti, které se z této doby u nás zachovaly (1850). Naléhavým požadavkem pro jeho zachování je petrifikace proti červotoči. Řepín je rodištěm významného českého skladatele a varhaníka Josefa Ferdinanda Norberta Segera.
3. **Rožďalovice** – tyto z výtvarného hlediska velmi nekonvenčně řešené varhany jsou dílem nezjištěného varhanáře, který je postavil v roce 1718 pro augustiniánský klášterní kostel v Lysé nad Labem, odkud je v roce 1823 přenesl pražský varhanář Josef Gartner na jejich současné místo v Rožďalovicích. Kdysi jistě krásný zvuk tohoto velmi cenného a mistrovsky vypracovaného nástroje je poznamenán nevhodnými zásahy do dispozice provedenými v pozdější době a absencí údržby. Bez radikálních kroků učiněných k jeho záchraně v co nejkratší době mu hrozí brzký zánik.
4. **Radonice u Kadaně** – tento nástroj reprezentuje vrcholné dílo významného varhanářského rodu Gartnerů z Tachova (1772). Velkoryse pojaté trojdílné řešení jinak nepřilíš velkých varhan svědčí o někdejší významu farnosti a kostela, protože zadání stavby varhan dílně, která nedlouho předtím realizovala stavbu mohutných varhan mj. též v pražské katedrále, jistě muselo být prestižní záležitostí. Dnes jsou tyto krásné varhany velmi vážně vandalsky poničené a zcela nepoužitelné. Jejich záchranu komplikuje odlehlost farnosti a bezprostřední blízkost vojenského výcvikového prostoru Doupov, a to především z hlediska dalších perspektiv...
5. **Chrastava** – další z reprezentativních nástrojů Josefa Predigera z Albrechtic (1869). Tyto varhany jsou zatím zachovány v relativně dobrém technickém stavu, i když petrifikace proti červotoči bude brzy nevyhnutelnou nutností.
6. **Žatec** – varhany děkanského kostela patří mezi reprezentativní nástroje pozdně romantického varhanářství v naší diecézi. V roce 1898 je postavil chebský rodák Martin Zauss, jehož dochované nástroje stále udivují ušlechtilostí a barevným bohatstvím zvuku. V roce 1905 tyto varhany částečně přestavěl Jindřich Schiffner z Prahy, který též vyměnil hrací stůl nástroje. I tyto reprezentativní varhany naléhavě potřebují restaurování.
7. **Holany** – pravděpodobně jde o jedno z mála dochovaných děl pražského varhanáře J. F. Schwabela, který tyto varhany postavil kolem roku 1730 pro kostel sv. Bartoloměje v Praze na Novém Městě (Bartolomějská ulice). Zde v roce 1850 ustoupily novému nástroji a byly přeneseny na kůr farního kostela v Holanech (přemístění provedl Josef Prediger z Albrechtic). Jejich současný stav je kritický, prakticky na pokraji zániku, přestože patří k nejcenějším památkám barokního varhanářství v diecézi.
8. **Liběšice u Litoměřic** – jde o nevelké pozdní dílo jednoho z posledních představitelů významného varhanářského rodu Tauchmannů (kol. 1800). Přestože jde o nástroj malý, je velmi hodnotným dokladem mistrovství této varhanářské rodiny a jeho zachování je velmi žádoucí. Další existence těchto varhan je však velmi ohrožena červotočem, jehož rozšíření a působení v dřevěných částech již přesáhlo kritickou mez.

9. **Jezvé** – tyto pozdně rokokové varhany patří, co se výtvarné stránky týče, k nejkrásnějším nástrojům v diecézi. V roce 1796 je dokončili Ambrož a František Tauchmannovi, přičemž zde uplatnili velmi impozantní pětiskříňové řešení, podobně jako v nedalekém Úštěku (v Úštěku se již dochovaly pouze skříňe, nástroj uvnitř je z pozdější doby). Stav varhan kostela v Jezvé zatím není kritický, ale jejich restaurování bude v zájmu jejich zachování brzy naléhavým požadavkem.
10. **Březno u Chomutova** – v kostele sv. Petra a Pavla v Březně u Chomutova postavil své dosud největší známé varhany významný představitel pozdního období tzv. loketské školy Johann Ignác Schmidt (kol. 1760). Tyto varhany byly vandalsky devastovány v době, kdy kostel nesloužil původnímu určení, píšťalový materiál je z velké části zničený nebo rozkradený, značně poškozená je též nádherná řezbářská výzdoba skříní. Obnova tohoto nástroje bude, pokud se uskuteční, z větší části rekonstrukcí. Kdyby se jí však podařilo realizovat, získalo by Březno u Chomutova unikátní nástroj, jehož význam by přesahoval rámec české varhanářské kultury.
11. **Česká Kamenice** – na naše poměry velké barokní varhany jsou dílem žitavského varhanáře Johanna Gottlieba Tamitia (1754). Jejich restaurování zatím není urgentním požadavkem, ale v dohledné budoucnosti s ním bude nutno počítat.
12. **Bělá pod Bezdězem** – klášterní kostel augustiniánů se může pochlubit velmi pěkným nástrojem postaveným v roce 1763 litoměřickým varhanářem Johannem Ruschem. Těmto varhanám v minulosti bezprostředně nedávné ublížila skutečnost, že dlouhá léta nebyly téměř vůbec používány, takže dřevěné části velkou měrou napadl červotoč, který zde mohl prakticky nerušeně vegetovat. Dnes je velmi naléhavá především jejich petrifikace proti dřevokaznému hmyzu.
13. **Bezděz** – další pěkné varhany, které na našem území postavil žitavský varhanář Johann Gottlieb Tamitius (1760). Bude-li včas restaurován, je naděje na jeho uchování pro příští generace reálná.
14. **Varnsdorf** – na kůr kostela sv. Karla Boromejského ve Varnsdorfu byly na sklonku 20. století umístěny velmi vzácné barokní varhany, které do té doby chátraly na kůru opuštěného a téměř nepoužívaného klášterního kostela v Konojedech. Jsou vrcholným dílem králických varhanářů Caspara a Ferdinanda Welzela, kteří je dokončili v roce 1768. Impozantní trojdílné řešení s pozoruhodnou řezbářskou a sochařskou výzdobou patří k ojedinělým v diecézi. Další osud těchto varhan bude záviset na perspektivách samotného kostela sv. Karla Boromejského ve Varnsdorfu.
15. **Velemín** – nástroj na kůr kostela sv. Martina ve Velemíně je jednou z nejcelistvěji zachovaných památek na vynikajícího varhanáře Johanna Christopa Standfusse (1743). I když se na první pohled zdá, že nástroj je ve stavu uspokojivém, skutečnost je jiná – napadení červotočem pomalu a jistě dosahuje kritického stupně a vyžaduje brzké řešení.
16. **Bozkov** – jedny z největších varhan, které ve vrcholném období své tvorby postavil albrechtický varhanář Josef Prediger (1852). Z mnoha hledisek je třeba na toto dílo pohlížet jako na reprezentativní památku 1. kategorie, jejíž zachování patří mezi nejvíce naléhavé priority, přičemž její současný stav je již kritický.
17. **Mladějov** – malé varhánky postavené v roce 1854 varhanářem Josefem Barthem jsou dnes již ve stavu, který mnoho naděje na jejich záchranu neskýtá. Napadení dřevěných částí červotočem již překročilo kritickou mez. Z díla tohoto podkrkonošského varhanáře je to zřejmě jediný nástroj dochovaný v naší diecézi.
18. **Libuň** – malé varhany postavené v roce 1882 Josefem predigerem z Albrechtic jsou zajímavé především po zvukové stránce. Míra napadení červotočem však vyvolává obavy o jejich další osudy.

19. **Turnov** – na kůru monumentálního novogotického kostela P. Marie začal stavět své poslední velké varhany Ignác Welzel, poslední představitel králických varhanářských dynastií. Toto dílo mu již nebylo dopřáno dokončit a po jeho smrti se rozestavěného nástroje ujal Josef Prediger z Albrechtic. Z výtvarného hlediska je ojedinělá skutečnost, že do již čistě pseudogotické stavby varhanář navrhoval varhanní prospekt sestavený ještě podle tradičních barokních konvencí – trojdílné řešení s pozitivem v zábradlí kůru. Nástroj má vynikající zvuk a i když je zdánlivě v relativně dobrém stavu, je to skutečně pouhé zdání. Při důkladné prohlídce zjistíme, že ložiskové napadení dřevokazným hmyzem je velmi vážného charakteru a požadavek petrifikace nástroje se stává naléhavým.
20. **Podbořany** – na našem území naprosto ojedinělá práce saských varhanářů T. a Ch. Dresselových (1750). Pro nás neobvyklé řešení prospektu již na pohled prozrazuje saský původ a jisté podobnosti s nástroji žitavského J. G. Tamitia nejsou náhodné. I přes řadu pozdějších nestylových zásahů mají tyto varhany velmi pěkný zvuk a patří mezi jedinečné varhanářské památky v naší diecézi. Žádoucí by bylo pietní restaurování s odstraněním pozdějších změn a navrácením do původního stavu.
21. **Česká Lípa** – na kůru kostela Narození P. Marie se dochovaly poměrně velké varhany postavené Antonínem J. Spiegelem v roce 1756. Pozdější zásahy do dispozice naštěstí příliš neovlivnily jejich zvukových charakter a nejmázněji ohroženy byly v 80. letech 20. století, kdy byla velká část píšťalového fondu velmi vážně poškozena vandaly. Po této události byly opraveny a jsou funkční. Jejich restaurování se však postupem času stává naléhavou nutností.
22. **Vlčí Pole** – varhanní pozitiv postavený v roce 1698 nezjištěným varhanářem zaujme především krásně malovanou skříní. Nástroj je však v současné době rozebraný a jeho další osudy jsou předmětem úvah.
23. **Horky nad Jizerou** – dílo pražského varhanáře J. V. Dvorského (1725), které patří mezi zajímavé památky na varhanářství 1. poloviny 18. století v naší diecézi. Na korunních římsách skříně jsou patrné podstavce pro plastiky (snad postavy andělů), které dnes chybí, stejně jako vyřezávaná boční křídla skříně. I přes zásahy do dispozice, které jsou naštěstí vratné, zní nástroj velmi pěkně.
24. **Benešov nad Ploučnicí** – mohutné a hlasově bohatě vybavené varhany jsou reprezentativním dílem liboucheckého varhanáře Antona Felleru (1871). Precisní řemeslné zpracování a velmi nosný a jasný zvuk – to jsou typické znaky nástrojů postavených liboucheckou varhanářskou dynastií Fellerů. Varhany v Benešově nad Ploučnicí zatím hrají, ale bez důkladné petrifikace a pietního restaurování lze jejich životnost do budoucnosti odhadnout na pouhých několik let.
25. **Teplice** – na kůru kostela sv. Alžběty v Šanově (část Teplic) čeká znalece varhan veliké překvapení – mohutné varhany zde postavil rakouský varhanář Josef Breinbauer (1877), s jehož dílem se setkáváme především v česko-rakouském pohraničí a v okolí Lince. Jak se dostal na český sever, je otázkou. Jako vysvětlení se nabízí hypotéza, že při novostavbě šanovského kostela jej magistrátu doporučil některý z vlivných lázeňských hostů, jemuž bylo Breinbauerovo varhanářství známo. Varhany to jsou po všech stránkách znamenité a jejich restaurování by bylo pro budoucnost velmi záslužným počinem.
26. **Kunratice u Cvikova** – nástroj, který reprezentuje pozdější tvorbu staršího představitele liboucheckého varhanářského rodu Fellerů, Franze (1836). V současné době jsou tyto velmi pěkné varhany již téměř nehratelné, a pokud se v dohledné době neseženou prostředky na jejich restaurování, je jejich zánik v krátkém čase neodvratný.
27. **Osek u Sobotky** – malé, ale velmi pěkné varhany postavil podkrkonošský varhanář J. F. Gottwald v roce 1837. Nástroj se téměř nepoužívá a velmi rychle chátrá. Snad by jistou nadějí na jeho záchranu mohlo být přemístění z filiálního kostela, jehož další perspektiva je v kontextu diecéze plná otázek, na jiné místo.

28. **Chabařovice** – známé varhany postavené v roce 1824 Franzem Fellerem proslavil již v 70. letech 20. století svými nahrávkami pro Supraphon dr. Jiří Reinberger. Na rozdíl od velmi podobného mladšího nástroje v Kunraticích u Cvikova jsou v o něco lepším stavu, ale i zde se restaurování stává nutností pro jejich další zachování.
29. **Roprachtice nad Jizerou** – jeden z větších nástrojů postavených zakladatelem albrechtické varhanářské dynastie Predigerů, Ignácem (1831), má ještě čistě barokní koncepci a zvukový charakter a spolu s nástroji v Poniklé a Roztokách u Jilemnice doplňuje trojici posledních dochovaných památek na tohoto vynikajícího varhanáře. Zároveň je však smutné konstatování, že právě varhany v Roprachticích jsou z této trojice ve stavu nejhorším, již téměř kritickém.
30. **Vysoké nad Jizerou** – tyto varhany vznikaly v dílně albrechtického varhanáře Josefa Predigera souběžně s varhanami pro kostel v Chrastavě, s nimiž mají stejný počet rejstříků a dosti podobné hlasové obsazení (oboje 1869, Chrastava viz č. 5). Pozoruhodností nástroje ve Vysokém je tzv. korunní pozitiv (malý varhanní stroj, který je jakoby nesený bočními křídly hlavního stroje), typický pro německé barokní varhanářství. V Čechách je toto řešení ojedinělé a v době stavby varhan ve Vysokém bylo vlastně již anachronismem. Bez zajímavosti není skutečnost, že v Podkrkonoší toto řešení použil ještě Josef Koblre při stavbě varhan v Pecce (1895), který se dílem Josefa Predigera v počátcích své tvorby inspiroval.
31. **Milešov** – půvabné dílo litoměřického varhanáře Johanna Rusche je v současné době ve značně neutěšeném stavu na kůru kostela, který se snad jednou dočká oprav a restaurování. Varhany bez údržby chátrají, ale bezvýznamné není ani poškození píštalového materiálu způsobené kameny, které do kostela házeli skrz okno nad varhanami vandalové.
32. **Kláštepec nad Ohří** – na kůru kostela Nejsvětější Trojice se setkáme s velmi pěkným a cenným nástrojem z nepomyšlské varhanářské dílny rodu Müllerových (kol. 1800). Trojdílné řešení nástroje ještě plně koresponduje s doznívajícími barokními konvencemi ve stavbě varhan a tyto varhany bezpochyby patří k tomu nejcennějšímu, co se z odkazu Müllerů z Nepomyšle dochovalo. Jejich stav je však již kritický, a jestli se nepodaří včas sehnat prostředky na jejich restaurování, přijde naše diecéze o významnou a krásnou hudební památku.

Připravil Mgr. Radek Rejšek, diecézní organolog a kampanolog